

NAVO, defensie & internationale veiligheid

Opinieonderzoek Ipsos I&O

Colofon

Uitgave

Ipsos I&O
Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam

Rapportnummer

2025/107

Datum

20 juni 2025

Auteurs

Maartje van de Koppel

Copyright

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

Samenvatting. Vertrouwen in NAVO, maar Nederland hoeft geen voortrekker te zijn		4
1	NAVO & bondgenootschappen	7
1.1	Wie zijn bondgenoten?	7
1.2	Vertrouwen in de NAVO	9
1.3	Bekendheid NAVO-top	10
2	Leiderschap op internationale veiligheid	11
2.1	Defensie als thema	11
2.2	Issue ownership	12
2.3	Leiderschap van politici	12
3	Houdingen t.a.v NAVO & defensie	13
3.1	Defensie	13
3.2	NAVO-norm naar 5 procent	14
3.3	Ontwikkelingssamenwerking of diplomatie als alternatief?	15
Onderzoeksverantwoording		16

Samenvatting. Vertrouwen in NAVO, maar Nederland hoeft geen voortrekker te zijn

Op 24 en 25 juni 2025 vindt in Den Haag de NAVO-top plaats. In het kader van deze top onderzocht Ipsos I&O hoe Nederlanders denken over de NAVO en de Nederlandse defensie-uitgaven.

Defensie in opmars

Defensie is de afgelopen tijd een belangrijker thema geworden voor kiezers. Momenteel wijst 19 procent het aan als een onderwerp waar de politiek met voorrang aandacht aan moet besteden, waarmee het na wonen, immigratie en zorg op de vierde plek komt. In 2023 vond nog slechts 5 procent het een belangrijk thema.

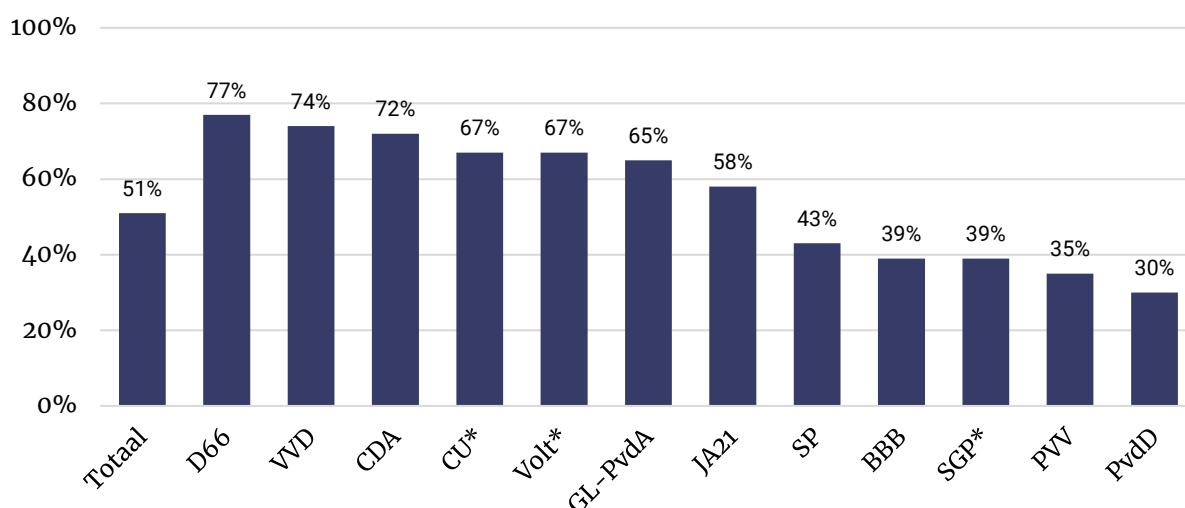
Met name Dilan Yesilgöz kan een claim op leiderschap leggen als het gaat om defensie, vrede en internationale veiligheid. Een kwart van de kiezers (27%) vindt haar goed leiderschap tonen, vlak daarna gevolgd door Frans Timmermans (22%) en Henri Bontenbal (20%). Afgelopen maart werd minister-president Dick Schoof nog duidelijk al leider gezien op dit thema, nu zakt hij weg (29% naar 16%).

Vertrouwen in de NAVO

De helft van de Nederlanders heeft tamelijk of veel vertrouwen in de NAVO. Dat is meer dan het aandeel dat vertrouwen heeft in de Europese Unie (42%), ook het vertrouwen in de Nederlandse overheid is al tijden beduidend lager (nu: 33%). Vertrouwen in de NAVO volgt dezelfde patronen als bij de overheid en is lager onder rechts-conservatieve kiezers en kiezers van SP en PvdD.

Figuur 1: Vertrouwen in de NAVO

Getoond in tabel: alleen % tamelijk + heel veel vertrouwen. Naar huidige partijvoorkeur.
Basis: allen (n = 2.253).

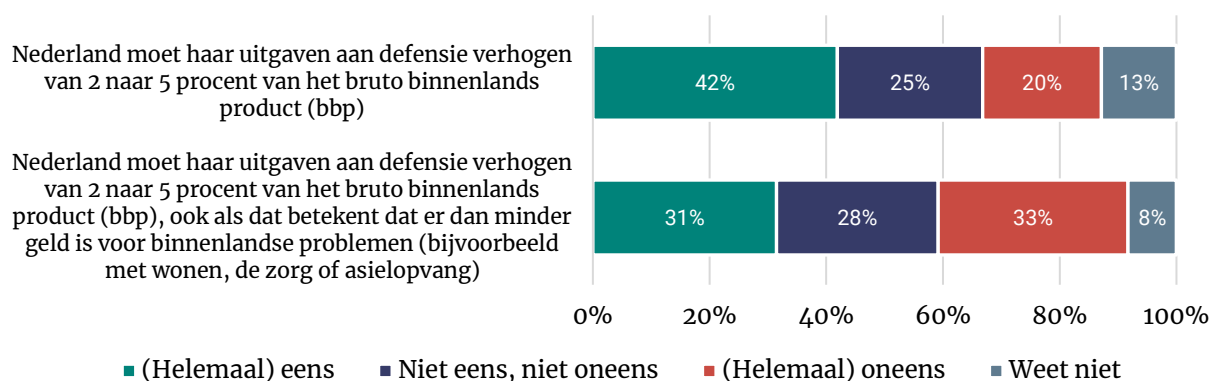
*Indicatief vanwege een beperkt aantal waarnemingen (n < 50).

Vier op tien achter 5-procent-norm; maar daalt als dit ten koste gaat van binnenland

Secretaris-generaal Mark Rutte wil dat alle NAVO-landen 5 procent van hun bruto binnenlands product aan defensie gaan uitgeven. De steun hiervoor maten we met een *split-run* experiment. De helft van de respondenten (willekeurig toegewezen) kreeg de stelling 'Nederland moet haar uitgaven aan defensie verhogen van 2 naar 5 procent van het bbp'. De andere helft kreeg de stelling met een gevolg: '...ook als dat betekent dat er dan minder geld is voor binnenlandse problemen (bijvoorbeeld met wonen, de zorg of asielopvang).' Twee op vijf (42%) willen de NAVO-norm verhogen (een op vijf wil dat niet). Wanneer het gevolg expliciet wordt gemaakt, daalt dit naar 31 procent en wordt het beeld meer verdeeld.

Figuur 2: In hoeverre bent u het eens of oneens met onderstaande stellingen?

Basis: allen (split-run: n = 1.100 en 1.153).

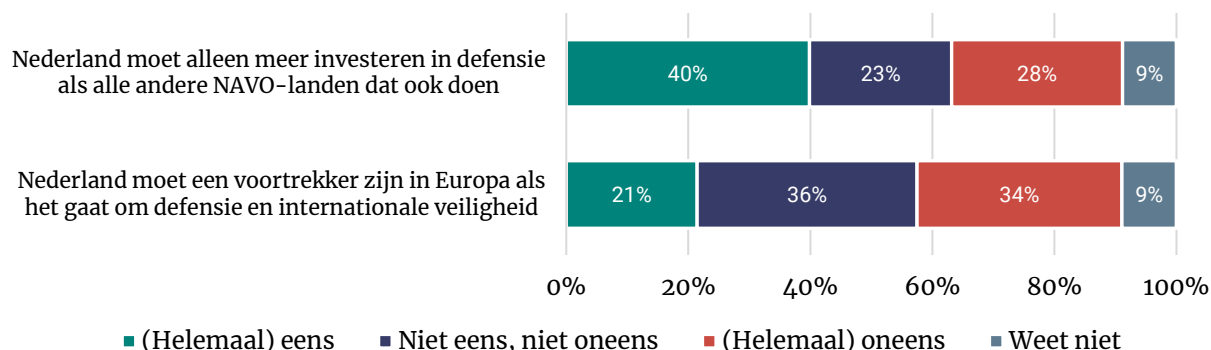

Liever geen voortrekkersrol

Defensie wordt dus belangrijk gevonden, maar tegelijkertijd houden kiezers de handrem erop. Zo zien we ook dat de meeste Nederlanders vinden dat de Europese landen op het gebied van defensie te afhankelijk zijn van de Verenigde Staten (70%; slechts 5% vindt dit niet), en ziet slechts 23 procent de VS als bondgenoot. Dat vraagt om investeringen in eigen defensie, maar liever alleen als alle andere NAVO-landen dat ook doen (40%). Eén op vijf vindt dat Nederland zelf een voortrekker moet zijn als het gaat om defensie en internationale veiligheid, een grotere groep (34%) vindt dat niet (36% neutraal, rest weet het niet).

Figuur 3: In hoeverre bent u het eens of oneens met onderstaande stellingen?

Basis: allen (n = 2.253).

Onderzoeksverantwoording

Dit onderzoek vond plaats van vrijdag 13 juni tot maandagochtend 16 juni 2025. Er was geen opdrachtgever. In totaal werkten 2.253 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee aan dit onderzoek. De steekproef is grotendeels getrokken in het I&O Research Panel. Een deel (n = 211) deed mee via PanelClix. Dit zijn voornamelijk jongeren, lager opgeleiden en respondenten met een niet-westerse achtergrond.

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in november 2023. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard (CBS). Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een steekproef van n=2.000 en een uitkomst van 50 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 2,2 procent.

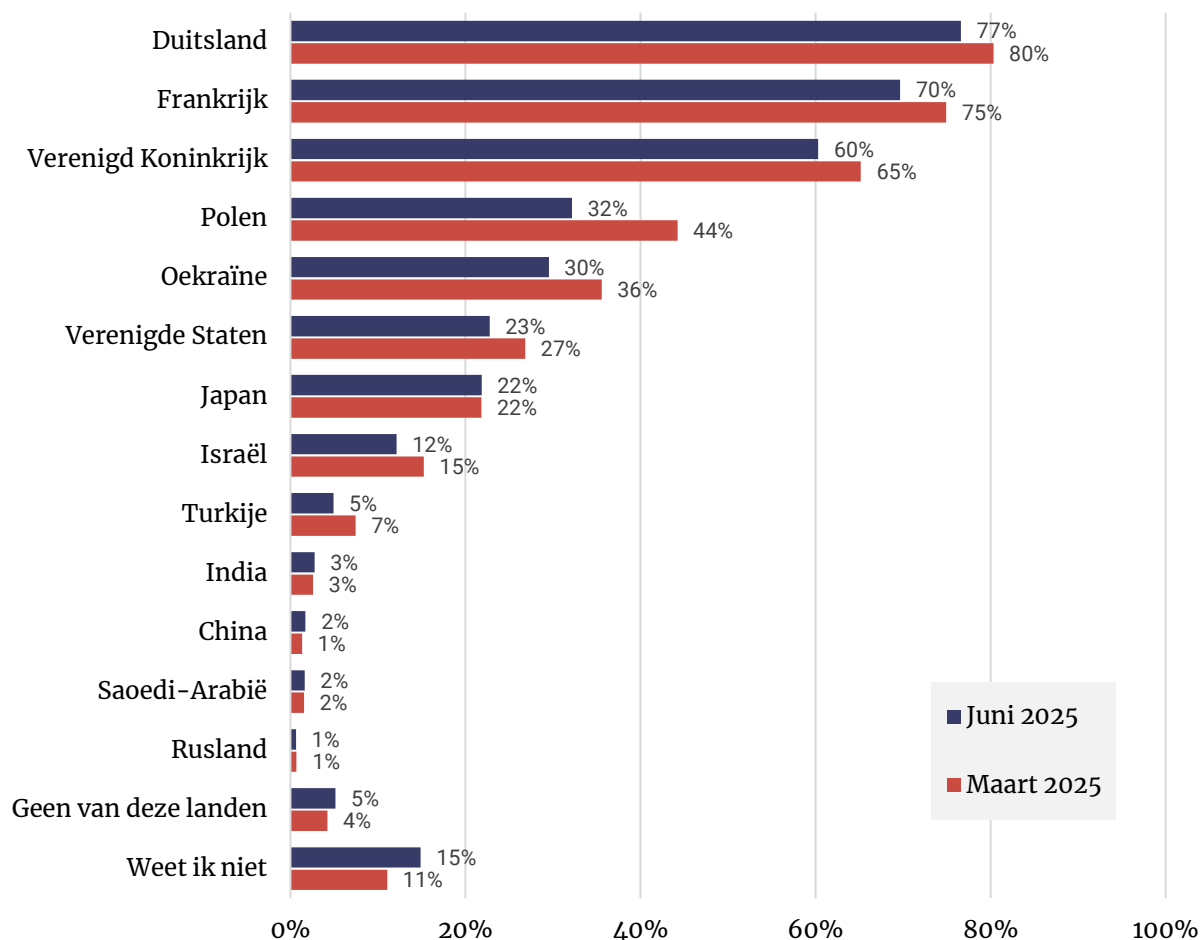
1 NAVO & bondgenootschappen

1.1 Wie zijn bondgenoten?

Nederlanders zien met name Duitsland (77%), Frankrijk (70%) en het Verenigd Koninkrijk (60%) als bondgenoten. De Verenigde Staten ziet slechts een kwart als bondgenoot. Voor Oekraïne is dat drie op tien.

Figuur 1.1: Welke landen beschouwt u als bondgenoten van Nederland?

Basis: allen (n = 2.253).

1.1.1 Naar partijvoorkeur

Kiezers van partijen richting het midden (GL-PvdA, D66, VVD, CDA) beschouwen met name Europese landen vaker als bondgenoten dan kiezers aan de flanken. Dat geldt ook voor kiezers van Volt.

De Verenigde Staten worden wat vaker dan gemiddeld door VVD- en SGP-kiezers gezien als bondgenoot. Bij Israël is zijn dat met name kiezers van SGP, CU, JA21 en PVV. Bij Oekraïne ligt dit aandeel hoog bij CU, GL-PvdA, Volt en D66.

Tabel 1.1: Welke landen beschouwt u als bondgenoten van Nederland?

Naar politieke voorkeur. Basis: alle (n = 2.253). Blauw: meer dan 10 pp. meer dan gemiddeld.

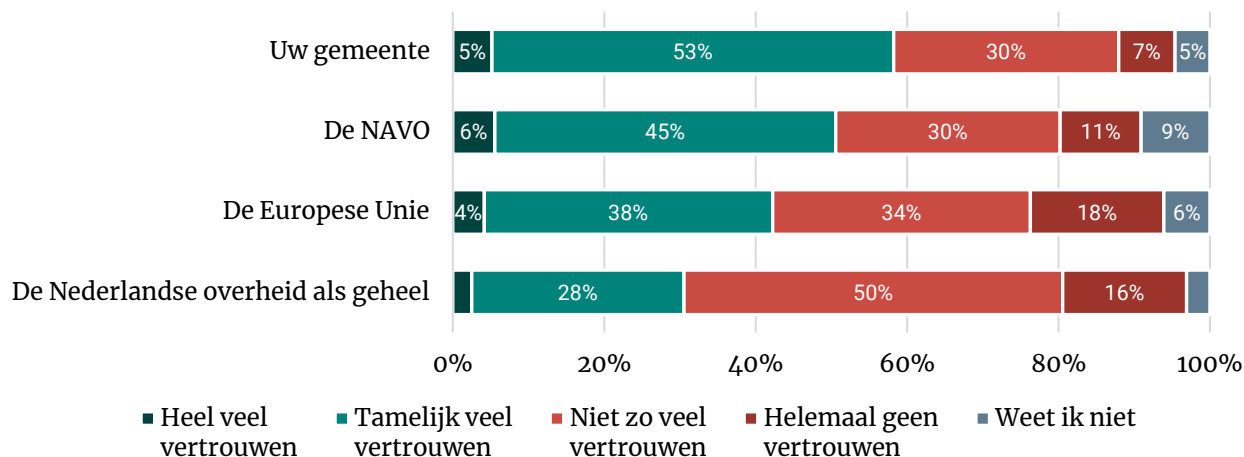
	To- taal	PVV	GL- PvdA	VVD	D66	BBB	CDA	SP	PvdD	SGP*	CU*	Volt*	JA21
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Duitsland	77	69	89	94	95	82	92	82	78	75	86	100	87
Frankrijk	70	57	83	90	88	74	88	78	76	61	78	100	79
VK	60	47	76	81	76	71	79	69	50	62	68	91	66
VS	23	33	18	34	23	21	26	14	13	44	16	18	29
Polen	32	28	39	41	46	49	38	36	21	22	51	51	47
Oekraïne	30	19	45	37	40	34	39	32	24	22	48	43	37
Israël	12	23	3	13	6	16	12	2	7	40	30	0	25
Japan	22	17	30	31	30	13	23	30	15	17	21	56	35
Turkije	5	4	5	6	6	4	6	4	7	0	5	0	6
India	3	4	3	3	5	2	2	1	2	4	2	7	2
S.-Arabië	2	2	1	1	3	2	1	0	0	0	0	0	2
China	2	3	2	1	2	2	1	1	1	0	0	0	2
Rusland	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Geen	5	5	2	0	1	3	1	6	2	6	2	0	1
Weet niet	15	19	8	5	4	8	5	9	16	9	9	0	8

1.2 Vertrouwen in de NAVO

Het vertrouwen in de NAVO is relatief hoog. De helft van de Nederlanders (51%) heeft wel vertrouwen in het samenwerkingsverband, 41 procent niet. Dat is beduidend hoger dan het vertrouwen in de Nederlandse overheid, dat al tijden rond een derde ligt. De Europese Unie geniet vertrouwen van circa vier op tien.

Figuur 1.2: Hoeveel vertrouwen heeft u in de volgende instellingen of organisaties?

Basis: allen (n = 2.253).

Met name linkse en progressieve kiezers hebben vertrouwen in de NAVO. PvdD en SP zijn uitzonderingen, daar ligt het vertrouwen juist lager dan gemiddeld. Ook kiezers van PVV, BBB en SGP staan vooral *wantrouwend* tegenover het samenwerkingsverband.

Dit volgt hetzelfde patroon als vertrouwen in andere instituties, bijvoorbeeld vertrouwen in de Nederlandse overheid.

Tabel 1.2: Vertrouwen in de NAVO, naar huidige partijvoorkeur

Blauw = minimaal 10 pp. hoger dan gemiddeld. Basis: allen (n = 2.253).

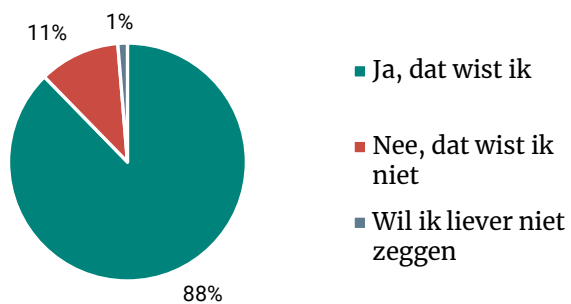
	Totaal	PVV	GL-PvdA	VVD	D66	BBB	CDA	SP	PvdD	SGP*	CU*	Volt*	JA21
Heel/tamelijk vertrouwen	51%	35%	65%	74%	77%	39%	72%	43%	30%	39%	67%	67%	58%
Niet zo veel/geen vertrouwen	40%	56%	29%	21%	18%	56%	25%	50%	57%	57%	33%	28%	42%
Weet ik niet	9%	9%	5%	5%	5%	5%	2%	7%	13%	4%	0%	5%	0%

1.3 Bekendheid NAVO-top

De meeste Nederlanders (88%) weten dat op 24 en 25 juni de NAVO-top plaatsvindt in Nederland.

Figuur 1.3: Op 24 en 25 juni is Nederland gastland voor de NAVO-top. De NAVO is een samenwerking van landen uit Europa en Noord-Amerika op het gebied van (internationale) veiligheid. Wist u, voordat u deze vragenlijst invulde, dat deze top plaatsvindt?

Basis: allen (n = 2.253).

2 Leiderschap op internationale veiligheid

2.1 Defensie als thema

In de [politieke peiling van 16-18 juni](#) onderzochten we welke thema's Nederlanders nu belangrijk vinden. Defensie is momenteel het vierde thema, duidelijk belangrijker dan aan de vooravond van de vorige verkiezingen (oktober 2023). Andere internationale thema's – de Europese Unie (4%), oorlog in Oekraïne (5%) en oorlog in Israël/Palestina (6%) staan lager in de ranglijst.

Tabel 2.3: Aan welke onderwerpen moet de politiek met voorrang aandacht besteden?

Maximaal 3 antwoorden mogelijk. Basis: allen (n = 2.253).

Onderwerp	Februari '21	Oktober '23 ¹	6 juni '25	16 juni '25
Woningmarkt / betaalbare woningen / huren	28%	42%	47%	47%
Immigratie / asiel	14%	35%	38%	35%
Gezondheidszorg	33%	38%	26%	26%
Defensie	*	5%	23%	19%
Klimaatverandering	27%	30%	20%	18%
Armoede(bestrijding) / sociale voorzieningen	18%	28%	15%	16%
Onderwijs	20%	11%	15%	15%
Veiligheid / tegengaan criminaliteit	21%	22%	15%	13%
Waarden en normen	19%	12%	10%	11%
Economie / overheidsfinanciën	18%	14%	11%	10%
Natuur / stikstof ²	*	6%	6%	10%
Bescherming van de rechtsstaat	*	*	7%	8%
Oorlog in Israël / Palestina	*	*	7%	6%
Digitale (on)veiligheid (AI, fake news, phishing)	*	*	6%	6%
Polarisatie	*	9%	5%	6%
Oorlog in Oekraïne	*	*	7%	5%
Dreiging van terrorisme	4%	*	5%	5%
Landbouw	*	5%	5%	4%
Europese Unie	6%	6%	5%	4%
Werkgelegenheid	11%	*	3%	4%
Inspiraak en democratie	5%	*	3%	3%
Ethische zaken (euthanasie, abortus, LHBTIQ+ etc.)	4%	4%	3%	3%
Tegengaan van discriminatie ³	6%	3%	2%	2%
Anders	3%	3%	4%	2%

¹ In 2023 luidde de vraagstelling: 'Waar zouden de aanstaande verkiezingen vooral over moeten gaan, vindt u?'

In 2021: "Aan welke van onderstaande onderwerpen vindt u dat politieke partijen bij de volgende Tweede Kamerverkiezingen extra aandacht moeten besteden?"

² In de vorige metingen was dit 'natuur'.

³ In 2021: tegengaan van racisme

2.2 Issue ownership

De VVD is de partij die momenteel wordt gezien als *issue owner* op het gebied van ‘defensie / internationale veiligheid’: de partij met de beste oplossingen en ideeën op dit gebied. Voor een uitgebreide bespreking van issue ownership, zie het [rapport van de politieke peiling](#).

2.3 Leiderschap van politici

Momenteel wordt Dilan Yesilgöz het meeste gezien als leider op het gebied van defensie, vrede en internationale veiligheid. Een kwart van de kiezers (27%) vindt dat, een paar maanden terug was dat nog een vijfde (22%). Ze neemt het stokje over van Dick Schoof, die eerder door 29 procent werd gezien als goede leider op dit gebied maar nu nog maar door 16 procent.

Ook andere partijleiders als Henri Bontental (22%) en Frans Timmermans (20%) worden door groepjes kiezers gezien als goede leiders op dit thema.

Voor alle drie deze partijleiders zijn het met name hun ‘eigen’ kiezers die hun leiderschap op dit thema waarderen. Maar Yesilgöz wordt ook onder CDA-kiezers (43% van de CDA’ers vindt haar naam aan) en BBB-kiezers (44%) gewaardeerd. Voor Timmermans geldt dat onder D66-kiezers (45%).

Tabel 2.1: Welke politicus of politici toont of tonen op een goede manier leiderschap op het gebied van defensie, vrede en internationale veiligheid?

Basis: bekend met politicus. Blauw: minstens 3 pp. meer dan in maart. Rood: minstens 3 pp. minder.

	Maart 2025	Juni 2025	% bekend bij kiezers (juni '25)
Dilan Yesilgöz	22%	27%	87%
Henri Bontental	18%	22%	68%
Frans Timmermans	18%	20%	86%
Dick Schoof	29%	16%	86%
Rob Jetten	10%	14%	83%
Geert Wilders	9%	10%	94%
Laurens Dassen	6%	8%	44%
Joost Eerdman	5%	8%	62%
Mirjam Bikker	4%	7%	47%
Caroline van der Plas	4%	6%	89%
Thierry Baudet	3%	3%	88%
Esther Ouwehand	1%	3%	62%
Chris Stoffer	3%	3%	27%
Nicolien van Vroonhoven	*	2%	57%
Jimmy Dijk	2%	2%	37%
Stephan van Baarle	1%	1%	31%
Anders	1%	1%	-
Geen van deze	13%	14%	-
Weet ik niet	28%	26%	-

3 Houdingen t.a.v NAVO & defensie

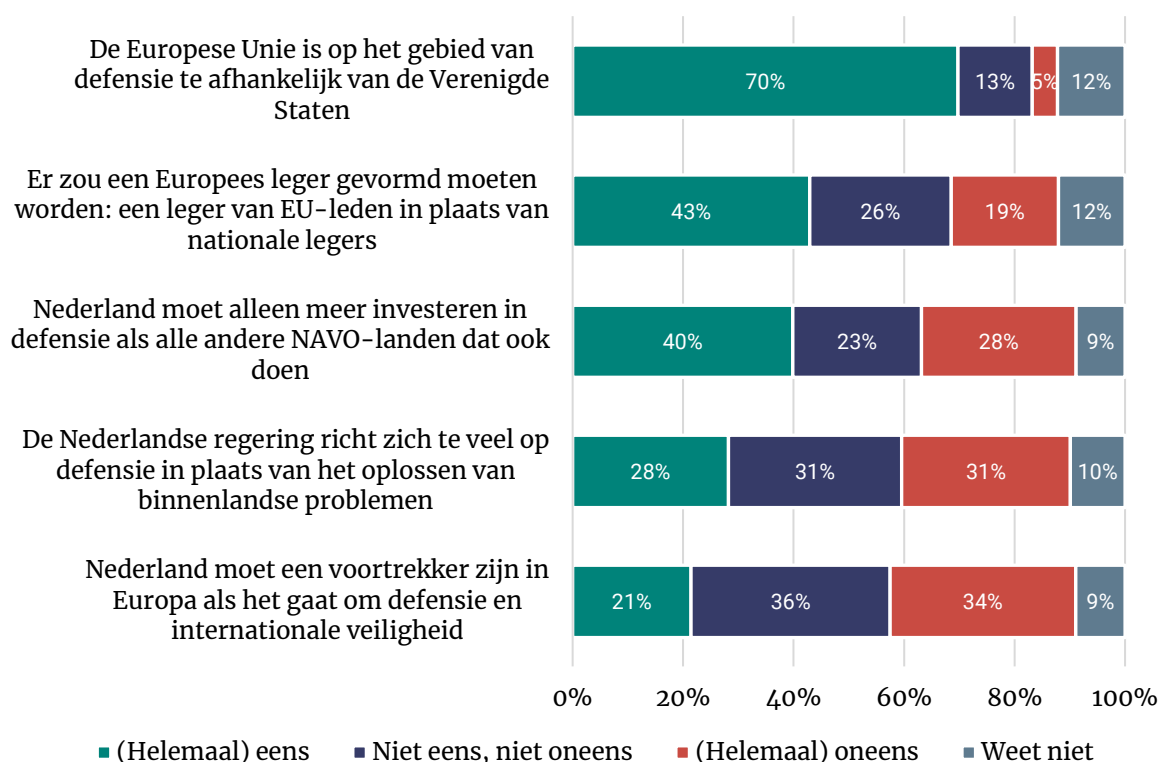
3.1 Defensie

Zeven op de tien Nederlanders vinden de EU afhankelijk van de VS als het gaat om defensie, slechts 5 procent denkt er niet zo over. Afgelopen maart zagen we dit ook (destijds: 72% eens).

Over de vraag of Nederland zich te veel richt op defensie in plaats van het oplossen van binnenlandse problemen is men verdeeld (28% eens, 31% neutraal, 31% oneens). Wel vindt men vaker dat Nederland alleen moet investeren in defensie als alle andere NAVO-landen dat ook doen (40%), dan dat Nederland een voortrekkersrol pakt (21% wil dat).

Figuur 3.1: In hoeverre bent u het eens of oneens met onderstaande stellingen?

Basis: allen (n = 2.253).

3.1.1 Over de tijd

De afgelopen jaren nam de steun voor een Europees leger toe, met een hoogtepunt in afgelopen maart. Toen was 52 procent hier voorstander van. Destijds was er in het publieke debat veel aandacht voor internationale en geopolitieke ontwikkelingen.⁴ Nu, drie maanden later, is de steun weer terug op het niveau van december 2024.

Tabel 3.1: Stellingen over Europees leger en afhankelijkheid van VS, over de tijd

Getoond in tabel: alleen % (helemaal) eens.

	apr-19	apr-24	dec-24	feb-25	mrt-25	jun-25
Er zou een Europees leger gevormd moeten worden: een leger van EU-leden in plaats van nationale legers	37%	42%	42%	49%	52%	43%
De Europese Unie is op het gebied van defensie te afhankelijk van de Verenigde Staten	*	*	65%	69%	72%	70%

3.2 NAVO-norm naar 5 procent

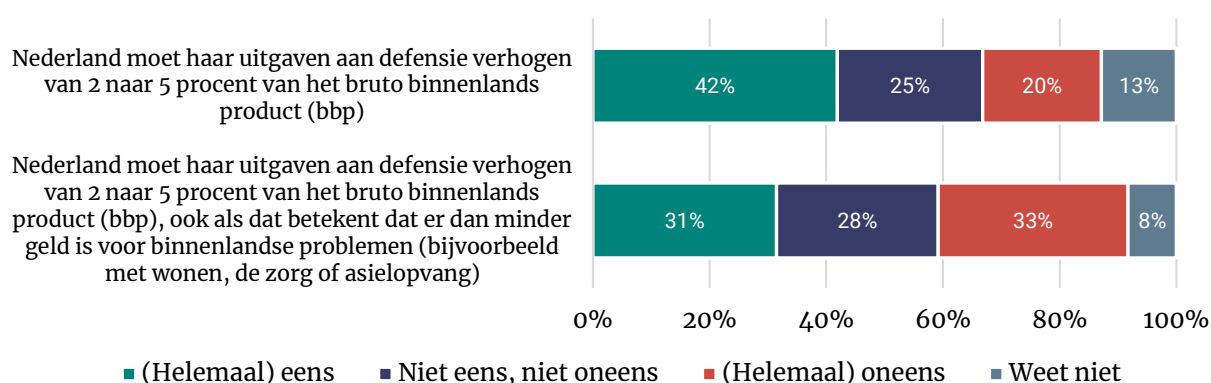
Momenteel is de NAVO-norm dat de aangesloten landen 2 procent van hun bruto binnenlands product uitgeven aan defensie. Secretaris-generaal Mark Rutte stuurt erop aan om deze norm te verhogen naar 5 procent.⁵ Het kabinet en de Tweede Kamer steunen dit voorstel.⁶

We legden deze kwestie met een *split-run* experiment voor aan kiezers. De helft van de respondenten (willekeurig toegewezen) kreeg de stelling ‘Nederland moet haar uitgaven aan defensie verhogen van 2 naar 5 procent van het bbp’. De andere helft kreeg de stelling met een gevolg: ‘...ook als dat betekent dat er dan minder geld is voor binnenlandse problemen (bijvoorbeeld met wonen, de zorg of asielopvang).’

Twee op vijf (42%) willen de NAVO-norm verhogen (een op vijf wil dat niet). Wanneer het gevolg expliciet wordt gemaakt, daalt dit naar 31 procent en wordt het beeld meer verdeeld.

Figuur 3.2: In hoeverre bent u het eens of oneens met onderstaande stellingen?

Basis: allen (split-run: n = 1.100 en 1.153).

⁴ Zie: <https://www.ipsos-publiek.nl/actueel/ipsos-io-zetelpeiling-voorzichtig-herstel-midden-bij-geopolitieke-crisis/>

⁵ NAVO-chef Rutte wil norm defensie-uitgaven verhogen naar 5 procent

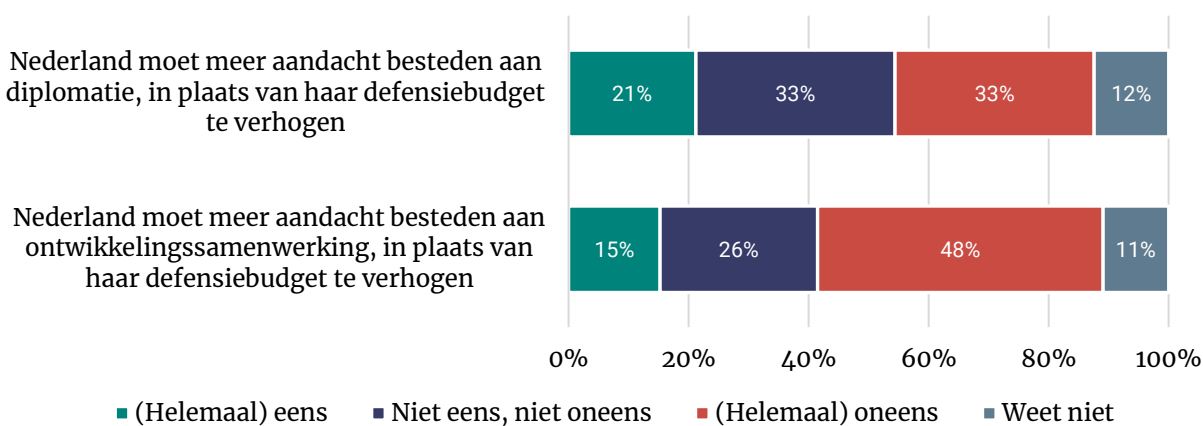
⁶ Nederland steunt NAVO-norm van 5% | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl

3.3 Ontwikkelingssamenwerking of diplomatie als alternatief?

In *split-run* legden we respondenten twee alternatieven voor hogere defensie-uitgaven voor: investeren in diplomatie of in ontwikkelingssamenwerking. In beide gevallen verkiest een klein aandeel kiezers dit boven het verhogen van het defensiebudget (21% wil liever investeren in diplomatie, 15% in ontwikkelingssamenwerking). Vaker is men het hiermee oneens.

Figuur 3.3: In hoeverre bent u het eens of oneens met onderstaande stellingen?

Basis: allen (split-run: n = 1.100 en 1.153).

Onderzoeksverantwoording

Dit onderzoek vond plaats van vrijdag 13 juni tot maandagochtend 16 juni 2025. Er was geen opdrachtgever. In totaal werkten 2.253 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee aan dit onderzoek. De steekproef is grotendeels getrokken in het I&O Research Panel. Een deel (n = 211) deed mee via PanelClix. Dit zijn voornamelijk jongeren, lager opgeleiden en respondenten met een niet-westerse achtergrond.

Weging en marges

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in november 2023. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard (CBS). Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een steekproef van n=2.000 en een uitkomst van 50 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 2,2 procent.

I&O Research Panel

Het I&O Research Panel is geworven op basis van aselechte personen- en huishoudensteekproeven op traditionele manier (geen zelfaanmelding). Het I&O Research Panel werkt met een spaarprogramma, waarbij deelnemers punten sparen afhankelijk van de lengte en complexiteit van de vragenlijst. Deze punten kunnen later worden ingewisseld voor Bol.com-tegoed of een donatie aan een goed doel.

Ipsos I&O Publiek

Ipsos I&O komt voort uit het recente samengaan van I&O Research en Ipsos.

Ipsos I&O Publiek is het grootste onderzoeksbureau voor overheid en non-profit (volgens de MarktOnderzoeksAssociatie, MOA, 2022). Het is onze missie bij te dragen aan beter onderbouwde keuzes van onze klanten, op basis van onderzoek en advies. Ipsos I&O Publiek werkt voor overheids- en non-profitorganisaties.

Ipsos I&O is lid van de MarktOnderzoeksAssociatie (MOA), maakt deel uit van de Research Keurmerk Groep en onderschrijft de internationale ICC/ESOMAR-gedragscode voor markt- en sociaalwetenschappelijk onderzoek. Ipsos I&O is ISO 9001-, ISO 20252-, ISO 27001-, ISO 27701- en NEN-5710 gecertificeerd. Het online onderzoekspanel (I&O Research Panel) is ISO 20252-Annex A gecertificeerd. Dit is de norm voor online en offline access panels.

Contactgegevens

Ipsos I&O Enschede

Zuiderval 70

Postbus 563

7500 AN Enschede

053 – 200 52 00

KVK-nummer 08198802

info@ioresearch.nl

www.ioresearch.nl

Ipsos I&O Amsterdam

Piet Heinkade 55

1019 GM Amsterdam

020 – 308 48 00

info@ioresearch.nl

www.ioresearch.nl

